

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ สามารถสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้ การเรียนการสอนดนตรีไทยในสมัยก่อนจะมีสำนักดนตรีหรือบ้านที่เป็นแหล่งศึกษาทางดนตรี มีการศึกษาถ่ายทอดให้กับลูกหลานหรือผู้ที่มาขอเรียนกับครู ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนจึงมีรูปแบบเฉพาะของแต่ละสำนักหรือบ้าน จนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริในการจัดการศึกษา จากการศึกษากรอบที่มีการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ให้เข้ามาอยู่ในระบบการศึกษาที่มีแนวเดียวกัน ดังนั้นจุดศูนย์กลางของการศึกษาก็คือโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ในปัจจุบันโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชน ได้มีการเปิดสอนวิชาดนตรีไทยทั้งที่เป็นวิชาเลือก วิชาสามัญและวิชาเอก ซึ่งเป็นการส่งเสริมการดนตรีไทยให้มีผู้สืบทอดและแพร่หลายต่อไป แต่การเรียนการสอนในสถาบันเหล่านี้เองที่กลับทำให้รูปแบบการสอนดนตรีไทยมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป โดยอาจารย์ผู้สอนเองอาจจะมีได้สังเกต สิ่งเหล่านี้เมื่อผู้เรียนได้รับถ่ายทอดจากครูแล้วและตนเองนำไปสอนต่อก็จะเป็นการเพิ่มความคิดเห็นของการดนตรีไทยออกไปเรื่อย ๆ แม้กระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังทรงหวังว่าการดนตรีไทยในปัจจุบันจะผันแปรเปลี่ยนไป

อาจารย์เบญจรงค์ ธนโกเศศ ยังคงรักษารูปแบบการสอนของครูสมัยก่อน ๆ ไว้ โดยที่ตัวอาจารย์เบญจรงค์สอนตามที่ตนเองได้เรียนมาจากครูสมัยก่อน ทำนองบรรเลงซอด้วงของอาจารย์เบญจรงค์เป็นทำนองพับเทียบทางด้านซ้ายมือซึ่งจะมีผลต่อระดับความสูงของซอและคันทัน การนั่งพับเทียบของผู้หญิงต้องนั่งขาทับกันเพื่อมิให้ขาถ่างจนเกินงาม ตำแหน่งการวางซอด้วงจะวางบนคันทาเพื่อจะได้เสียงซอด้วงที่ดังกังวานใส ถ้าบรรเลงเพลงเดียวกันก็จะวางบริเวณช่วงต่ำกว่าเอวเพื่อบังกับซอไม่ให้คันทัน ส่วนมือซ้ายที่จับคันทันทวนซอด้วงจะตีบจับไว้พอประมาณ ไม่บีบรัดจนปวดมือ ส่วนมือขวาที่ตีบจับคันทันแบบของอาจารย์เบญจรงค์ซึ่งใช้นิ้วโป้งคอยรั้งหางม้าไว้ เพราะเมื่อบรรเลงเพลงเร็ว ๆ คันทันมักจะไม่หลุดจากมือ ในส่วนของอุปกรณ์ต่าง ๆ ของซอด้วงที่บรรเลงนั้น อาจารย์เบญจรงค์จะหาวัสดุที่หาง่าย มืออยู่ใกล้ ๆ ตัว เช่น ห้อยซอด้วงทำมาจากก้านไม้ขีดไฟ รัศมีทำมาจากสายป่านว่าหรือสายไหมที่เป็นสายเอกซอด้วง สายซอด้วงทำมาจากสายที่ทำจากเส้นไหมซึ่งให้เสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของซอไทย การขึ้นสายซอด้วงอาจารย์เบญจรงค์ขึ้นสายทุ้มก่อนเพราะเครื่องสายไทยทุกเครื่องจะมีเสียงซอลเป็นเสียงของสายเปล่า แล้วจึงค่อยตั้งขึ้นคู่เสียงของซอด้วงต่อไป เมื่ออาจารย์เบญจรงค์สอนสีสายเปล่าซอด้วงนั้น อาจารย์จะให้สีเป็นเสียง ซอล - เร ซึ่งเป็นขั้นคู่เสียงคู่ 5 เป็นขั้นคู่เสียงที่สำคัญคู่หนึ่งของดนตรีไทย ทั้งนี้กร้อง นักดนตรีจะต้อง

จำขึ้นหูเสียงให้ได้ เมื่อผู้เรียนสีสายเปล่าได้แล้ว อาจารย์เบญจรงค์สอนลงนิ้วไล่เสียงซอด้วงต่อมา การไล่เสียงของอาจารย์เบญจรงค์ทำให้ผู้เรียนรู้จักช่วงเสียงซอด้วงทั้งหมด ซึ่งมีทั้งหมด 9 เสียง ในช่วงนิ้วปกติ เมื่อผู้เรียนสีไล่เสียงและนิ้วได้ดีแล้ว เพลงแรกที่อาจารย์เบญจรงค์สอนก็คือ เพลงจรเข้หางยาว สามชั้นและโหมโรงโอยเรศ ซึ่งเป็นแบบแผนที่อาจารย์เบญจรงค์ยังคงรักษาไว้เหมือนสมัยก่อน เพราะบทเพลงทั้งสองเพลงนี้ มีเทคนิคการบรรเลงในรูปแบบที่สำคัญ ๆ ที่มีอยู่ในเกือบทุกเพลง เช่น ลูกลือ ลูกเหลื่อม การตีแตกทางของเครื่องดนตรี ถ้าผู้เรียนสามารถสีได้แล้ว เมื่อต่อเพลงอื่น ๆ ก็จะมีคามง่ายมากขึ้น เปรียบเหมือนคนที่ทำอะไรยาก ๆ มาก่อน เมื่อเจอเรื่องง่าย ๆ ก็จะง่ายขึ้นไปอีก ในส่วนบทเพลงฝึกซ้อมหัดสีซอด้วงของอาจารย์เบญจรงค์ก็คือ ดับลาวเจริญศรีและนางครวญเถา อาจารย์สอนเพลงที่ผู้เรียนมีโอกาสได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นการสอนดนตรี การเล่นดนตรีร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเพลงที่อาจารย์เบญจรงค์สอนให้อาจจะเรียกได้ว่า “เพลงหากิน” เลยกี่เดียว เพราะในปัจจุบันเพลงเหล่านี้เป็นที่นิยมเล่นกันในวงดนตรีไทย วงต่าง ๆ เพราะมีความไพเราะ การบรรเลงไม่ซับซ้อน ผู้ที่สนใจดนตรีไทยสามารถฝึกหัดเล่นได้ บางเพลงก็ยังถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ

อาจารย์เฉลิม ม่วงแพศรี รูปแบบการสอนของอาจารย์เฉลิม เริ่มมีการใช้การวิเคราะห์ผลการเรียนการสอนจากเด็กนักเรียนที่อาจารย์เฉลิมสอน แต่ยังคงรักษารูปแบบการเรียนการสอนแบบครูสมัยก่อนไว้ด้วย ท่านั่งบรรเลงซอด้วงของอาจารย์เฉลิมมีท่านั่งพับเพียบทางด้านขวามือ และท่านั่งขัดสมาธิ อาจารย์เฉลิมบอกว่า “ตอนเริ่มเรียนครูหัดของครูเอง พอดตอนหลังเพื่อนครูจึงพาไปหาครูที่สอนดนตรี” ซึ่งเห็นได้ว่าการนั่งของอาจารย์เฉลิมจะนั่งตามความถนัดของตนเอง โดยไม่มีครูผู้สอนแนะนำ ตำแหน่งการวางซอด้วงจะวางบนคันทวนเพื่อจะได้เสียงซอด้วงที่ตั้งกังวานใส ส่วนในท่าจับซอด้วง มือซ้ายอาจารย์เฉลิมจับคันทวนแน่นเกินไประยะ จะทำให้มือซ้ายของผู้เล่นมีอาการปวดมือและล้าได้เร็วกว่าการจับแบบไม่เกร็ง แต่มีข้อดีคือมือไม่ไหลลงมาทำให้เสียงซอเพี้ยน ส่วนมือขวาอาจารย์เฉลิมจับคันทวนแน่นเกินไปทำให้ข้อมือขาดความคล่องตัว อุปกรณ์ต่าง ๆ ของซอด้วง อาจารย์เฉลิมใช้ไม้รวกทำห่องซอด้วง ซึ่งอาจารย์เห็นว่าให้เสียงดีกว่าวัสดุอื่นที่เคยทดลองใช้มา รัศอกซอใช้สายไหมของสายเอกซอด้วง ส่วนสายซออาจารย์เฉลิมใช้ทั้งสายที่ทำจากไหมและสายไนลอน ซึ่งสายไหมในปัจจุบันไม่ค่อยมีคุณภาพ มักขาดบ่อย อาจารย์เฉลิมจึงหันไปใช้สายไนลอนเสียส่วนใหญ่ การขึ้นสายซอด้วงของอาจารย์เฉลิมจะขึ้นสายทุ้มก่อน เช่นเดียวกับอาจารย์เบญจรงค์ เมื่ออาจารย์เฉลิมสอนสีสายเปล่าซอด้วง อาจารย์จะให้ผู้เรียนสีสายเปล่าสายทุ้มเส้นเดียวจนสีได้ดีแล้วจึงมาสีสายเอก ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่สับสนกับสายซอและคันทวน เมื่อผู้เรียนฝึกสีสายเปล่าได้ดีแล้ว อาจารย์เฉลิมจะสอนไล่นิ้วเสียงซอด้วง โดยอาจารย์จะให้สีไล่นิ้วเส้นสายทุ้มก่อนเส้นเดียว เมื่อผู้เรียนสีได้แล้วจึงสอนไล่นิ้วเส้นสายเอกต่อไปซึ่งทำให้ผู้เรียนจำเสียงของนิ้วได้ง่าย เมื่อผู้เรียนสีไล่เสียงซอด้วงและนิ้วได้ดีแล้วเพลงแรกที่อาจารย์เฉลิมสอนคือ เพลงแขกบรเทศ สองชั้นและเพลงโยสลัม สองชั้น เพลงแขกบรเทศ สองชั้นเป็นเพลงที่มี

ทำนองสั้น และมีทำนองที่ซ้ำกันในท้ายท่อนทั้งสองท่อนจึงทำให้ผู้เรียนต่อเพลงได้เร็วขึ้น ส่วนเพลงโอสถัม สองชั้นทำนองมีความคุ้นหูอยู่บ้างเพราะวงดนตรีไทยทั่วไปนิยมบรรเลงกัน และเพลงนี้ก็อยู่ในหลักสูตรการเรียนในระดับประถมศึกษา ในส่วนบทเพลงฝึกซ้อมหัดสีซอดังของอาจารย์เฉลิมก็คือมอญรำดาบ สองชั้นและมอญรำดาบเถา อาจารย์เฉลิมสอนเพลงที่ทำให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เห็นความไพเราะและความแตกต่างของบทเพลง แนวคิดของผู้ประพันธ์ ลูกเล่นและกลเม็ดที่ซ่อนอยู่ในบทเพลงนั้น ๆ

อาจารย์วรยศ สุขสาขชล รูปแบบการสอนของอาจารย์วรยศ มีการใช้การวิเคราะห์ผลจากการเรียนการสอนจากเด็กนักเรียนอย่างเต็มรูปแบบ และมีการนำเอารูปแบบการสอนดนตรีสากลมาประยุกต์ใช้ในการสอนดนตรีไทย ทำให้เกิดรูปแบบการสอนที่เป็นเอกลักษณ์ของอาจารย์วรยศ ทำนองบรรเลงซอดังของอาจารย์วรยศมีทำนองพิชิตทางด้านซ้ายมือและทำนองกำอี เห็นได้ว่าทำนองบรรเลงซอดังได้มีวิวัฒนาการตามช่วงสมัย ปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีบทบาทต่อความสะดวกสบายของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ตำแหน่งการวางจะวางบนคันทักก็ได้หรือบริเวณช่วงต่ำกว่าเอวก็ได้แล้วแต่ความถนัดของผู้เรียน ส่วนมือซ้ายที่จับคันทวนซอดังจะจับไว้พอประมาณ ไม่บีบรัดจนปวดมือ ส่วนมือขวาที่จับจับคันทัก อาจารย์วรยศจับแบบไม่เกร็ง ปลดปล่อยให้เป็นธรรมชาติ เพราะถ้าเราเล่นแบบสบาย ๆ จะเล่นดนตรีนานแค่ไหนก็ไม่เมื่อย ในส่วนของอุปกรณ์ต่าง ๆ ของซอดังที่ใช้บรรเลงนั้น อาจารย์วรยศใช้วัสดุที่มีความนุ่มเพราะเสียงที่ผ่านวัสดุที่เป็นส่วนประกอบเหล่านี้จะช่วยทำให้เสียงซอดังมีคุณภาพที่ดี เช่น ห่อซอดังทำมาจากไม้ที่มีความนุ่มแบบไม้ไผ่ศรึม รัศมีทำจากเส้นไหมหรือสายป่านว่า สายซอดังใช้สายโลหะหรือสายลวดซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของอาจารย์วรยศ การขึ้นสายซอดังอาจารย์วรยศขึ้นสายเอกก่อน เพราะการเทียบเสียงก็ต้องบิดลูกบิดเทียบอย่างน้อย 2 ครั้ง เมื่ออาจารย์วรยศสอนสีสายเปล่าซอดัง อาจารย์จะให้ผู้เรียนหัดสีสายเปล่าเส้นใดเส้นหนึ่งก่อน เมื่อสีได้ดีแล้วจึงหัดสีเส้นต่อไปซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่สับสนกับสายซอและคันทัก เมื่อผู้เรียนฝึกสีสายเปล่าได้แล้ว อาจารย์วรยศจะสอนไลน์เสียงซอดัง โดยอาจารย์จะให้สีไล่เสียงตั้งแต่สายทุ้มถึงสายเอกรวมทั้งหมด 8 เสียง ซึ่งไม่มีเสียงลาสูง ทั้งนี้เนื่องจากว่าเสียงนี้ว่ก้อยนี้เป็นเสียงที่ผู้เริ่มหัดเรียนจะสีได้ยากจึงเลี่ยงไว้ก่อน เมื่อผู้เรียนสีไล่เสียงและนี้ว่ได้ดีแล้วเพลงแรกที่อาจารย์วรยศสอนคือ แบบฝึกหัดเบื้องต้นที่อาจารย์วรยศคิดขึ้นเพื่อสอนผู้ที่เริ่มหัดสีซอดัง ซึ่งมีความง่ายและค่อย ๆ ยกขึ้นตามลำดับจนสามารถต่อเพลงได้ในส่วนบทเพลงฝึกซ้อมหัดสีซอดังของอาจารย์วรยศก็คือเพลงลาวครวญ สองชั้น เพลงแขกค้อยหม้อ เถาและเพลงพราหมณ์คีน้าเต้า เถา เพลงลาวครวญเป็นเพลงที่มีทำนองสั้น ไม่มีการเปลี่ยนบันไดเสียง อีกทั้งไม่มีเสียงลาสูง จึงง่ายต่อการฝึกของผู้เริ่มหัดสีซอดัง ในเพลงแขกค้อยหม้อนั้น ทำนองเพลงค้อยได้เสียงขึ้นและได้เสียงลง ฝึกให้ผู้เรียนหัดใช้นี้ว่ก้อยเสียงลาสูง จึงทำให้ผู้เรียนสามารถสังเกตฟังได้ว่าตนเองสีเสียงเพี้ยนหรือไม่ ส่วนเพลงพราหมณ์คีน้าเต้าเถา มีทำนองที่

โคคไปโคคมา ผึกให้ผู้เรียนสีชอได้แม่นขำว่าเสียงที่สีอยู่นี้ว่าไหน และเพลงนี้มีการใช้นี้วัก้อย
ค่อนข้างมาก จึงเหมาะที่จะผึกผู้เรียนให้ใช้เสียงสูงเป็นอย่างดี

จากรูปแบบการสอนของอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน เห็นได้ว่ามีรายละเอียดในข้อปลีกย่อยต่าง ๆ
ที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละท่านต่างก็มีเหตุผลที่นำไปคิด วิเคราะห์ แต่โดยจุดประสงค์หลักเดียวกัน
ของอาจารย์ทั้ง 3 ท่านก็คือ การสอนผู้เรียนให้สามารถสีชอด้วงได้อย่างไพเราะและถูกต้องตาม
หลักวิชาดุริยางคศิลป์ ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะทำให้รูปแบบการสอนชอด้วงมีรูปแบบที่แปรเปลี่ยนไป
จากรูปแบบการสอนในอดีตที่เรียนกันตามบ้านหรือสำนัก ตามความเหมาะสม ความสามารถของผู้
ผู้เรียน มาสู่ยุคปัจจุบันที่สอนกันในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการสอนชอด้วงของอาจารย์ที่มีชื่อเสียง และยังมีชีวิตอยู่
มีน้อยมาก น่าจะมีการให้ทุนสนับสนุนในงานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการสอนชอด้วง
เพื่อประโยชน์แห่งวงการศึกษาและคั่นคว่าของนิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์และอนุชน
รุ่นหลังต่อไป
2. การสอนชอด้วงในสถาบันการศึกษา ส่วนใหญ่เน้นหนักไปทางด้านปริมาณของ
เพลง บางครั้งมิได้สังเกตพื้นฐานของการเรียนดนตรี เช่น ทำนองบรรเลง ทำจับเครื่อง
ดนตรีเป็นคั่น จึงอยากให้ครูอาจารย์ที่สอนดนตรีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ นำปัญหา
ตรงจุดนี้ไปแก้ไขข้อบกพร่องการสอนชอด้วงในระดับต่าง ๆ ด้วย
3. กระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ควรจะมีงบประมาณการจ้างครูสอน
ดนตรีที่เรียนวิชาเอกในแต่ละเครื่องมือมาเป็นครูสอนเครื่องดนตรีชนิดนั้น โดยเฉพาะ
เพื่อมิให้ครูที่ไม่มีความรู้ในเครื่องดนตรีชนิดนั้นมาสอนรูปแบบที่ผิด
4. หนังสือเรียนและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการสีชอด้วงมีค่อนข้างมาก แต่ไม่มีคำอธิบาย
หรือวิธีการเล่นชอด้วงอย่างละเอียด จึงอยากให้ผู้จัดทำหนังสือหรือตำราที่เกี่ยวข้อง
กับการสีชอด้วง ควรมีคำบรรยายหรือคำอธิบายหรือวิธีการสีชอด้วงอย่างละเอียด
และควรมีรูปภาพประกอบแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน